

ДВЕРЦЯТА У СВІТ ДИТЯЧОЇ ДОЛІ (ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ У ЛІЦЕЇ №157 МІСТА КИЄВА)

Тамара КОЗЛОВА

Copyright © 2014
УДК 159.9.072.432

Розділ перший ЯК ПЕРЕСІСТИ З “КУКУРУДЗЯНИКА” НА РЕАКТИВНИЙ ЛАЙНЕР

Мандруючи Києвом, ви, напевно, звернули увагу на плакат “Любіть Україну!”, який висить через кожні сто метрів над автомагістраллю. Побачивши його вперше, я замислилася: яку мету мали творці цього шедевр соціальної реклами?

Що додасть цей вислів патріоту, який любить Україну, окрім смутку. А для того, кому все байдуже, це звернення так і залишиться пустим дзвоном. То може взагалі не треба нічого говорити про почуття до Батьківщини? Вочевидь треба, але не так.

“До чого ж тут освітні проблеми?”, – запитаєте ви. Поясню. Якщо ми щось починаємо робити для дітей, то повинні щонайперше передбачити, який вплив матиме наша творчість на їхній розвиток, якої значущості набуватиме для їх самобутнього життя.

Чи впевнений учитель, який сьогодні звертається із повчанням до дитини, що його слова зачепили його розум, серце і душу, а не пролетіли повз дитячі вуха, мов паперовий літачок?

Вже бачу, як підвів брову досвідчений педагог чи, тим паче, викладач ВНЗ: “І як же це зробити, щоб мої надзусилля не були марними, і не опинилися десь під партою на останньому ряду?” І справді, як навчити лише одній маленькій ідеї, щоб вона спалахнула іскрою у свідомості дитини – немічної чи змужнілої, аніж провести тисячу уроків, сказати ще більше правильних слів і не побачити ніяких змін у своїх учнях, як ті плакати, що сотнями розвішені містом і коефіцієнт корисної дії яких наближений до нуля.

“Все залежить від учителя, педагога!”, – знову чую слова дилетанта.

Так! Але чи може держава, якій не байдужі її вихованці-наступники, цілковито покластися виключно на особистість вчителя?

Відповідь очевидна: “Ні!” То, можливо, вже час звернутися до нових технологій і в освіті?

Пропонуємо інноваційну освітню технологію – *модульно-розвивальне навчання проф. Анатолія Фурмана*. Базується ця технологія на основних принципах психології, опанувавши які можна оптимально використовувати і розвивати можливості вихованця будь-якого віку і будь-яких здібностей. Хто осягнув нову ідею – як полюбить говорити сам автор, – той пересів із “кукурудзяника” на реактивний лайнер.

Розділ другий У ЧОМУ Ж ФІШКА?

З Анатолієм Васильовичем та його командою ми працюємо уже 20 років, тобто два десятиліття цікавої, напруженої, плідної роботи – навчання, проектування, експериментування, експертизи, апробації. І, звісно, до мене часто звертаються із проханням пояснити, у чому фішка модульно-розвивального навчання, тобто новизна. Спершу коротко в мене не виходило. Та з часом, спілкуючись з учительською аудиторією, прийшла ось до такої схеми, яку, за аналогією до дитячої гри, так і назвала “Знайдіть відмінності” (*рис. 1*). Початок вона бере з тієї миті, коли вчитель, керуючись календарним планом, обкладається літературними джерелами і починає готуватися до модульно-розвивального заняття.

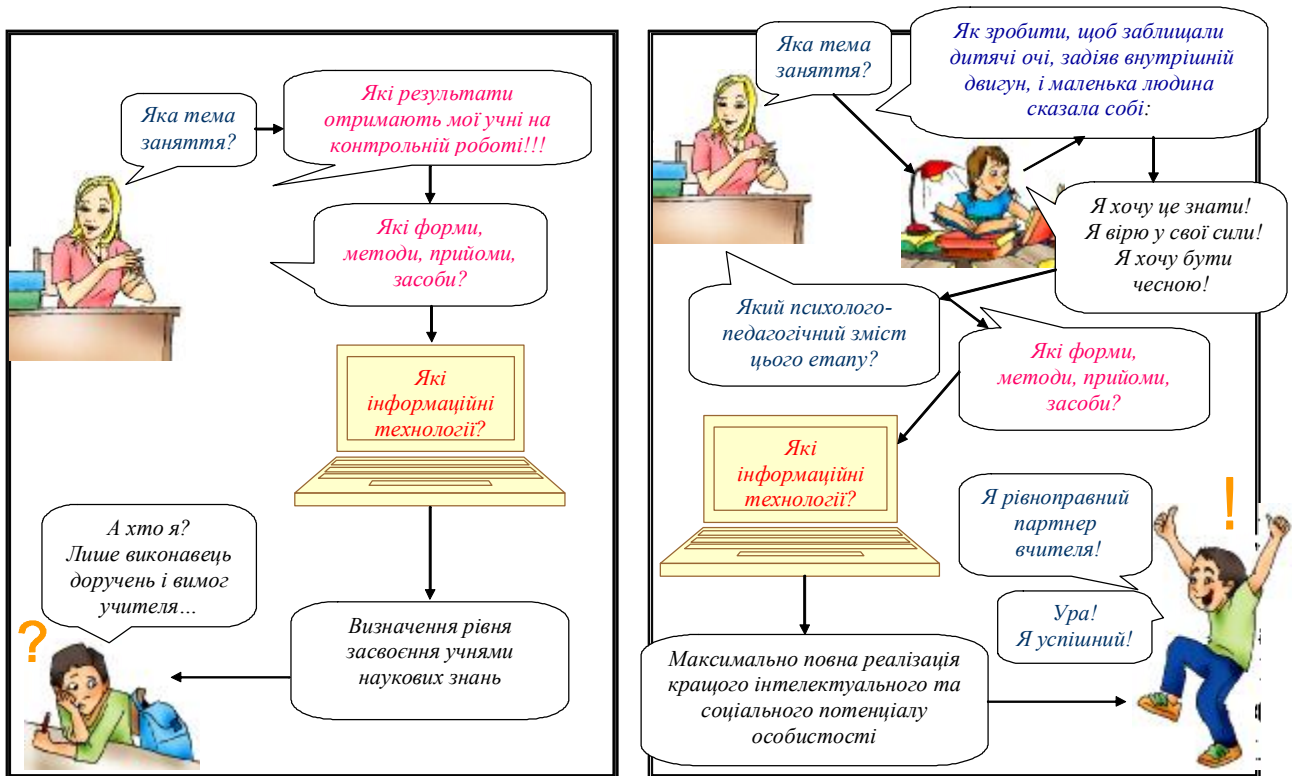

Рис. 1.

Порівняльна характеристика традиційної та інноваційної систем навчання

Розділ третій НАМ НЕ БАЙДУЖЕ, КУДИ ЙТИ

Врешті всі ми, освітяни, маємо визначитися, куди йдемо. Вперед чи навпаки. З цього приводу люблю згадувати діалог Чеширського Кота та Аліси, які перебували в країні чудес:

- Скажіть, будь-ласка, куди мені звідси йти?
- А куди ти хочеш потрапити? – Відповів Кіт.
- Мені байдуже... – мовила Аліса.
- Тоді байдуже, куди йти, – зауважив Кіт.
- ... тільки б потрапити куди-небудь, – пояснила Аліса.

– Куди-небудь ти обов'язково потрапиш, – сказав Кіт. – Треба тільки досить довго йти.

Нам не байдуже, куди йти і скільки часу. Життя одне, і не таке вже й довге, якщо прагнеш щось залишити після себе.

І тим унікальний наш освітній заклад, що тут зібралися люди, які мають спільну громадянську позицію, потребують нести добро не тільки на словах. Тут кожен усвідомлює: чим (передусім у психосоціальному сенсі) збагатилися наші маленькі вихованці щохвилини сьогодні, стане відчутно вже через років двадцять.

Яким буде результат? Усміхнена строката спільнота, де кожний готовий прийти на допомогу один одному, чи роздратована сіра маса, скута психологією "лузера"? І в цьому результаті буде частка нашої, вчительської, любові чи байдужості, якими також сповнені цієї миті. Із цього приводу невідомий автор сказав: "Я побачив завтра, яке крокувало поруч на маленьких ніжках, у їх зовнішності та обличчях я прочитав пророцтво Бога. Я побачив завтра, яке дивилося на мене очима маленьких дітей, і подумав: наскільки обережно ми б навчали, якби були мудримися!". Тому вирішили вже сьогодні зробити хоча б одну маленьку справу – написати цікаві підручники для дітей. Усі разом – директор, завуч, учителі. Хтось пише, хтось забезпечує фінанси, хтось малює, хтось друкує... Щоб навчання для них стало захоплюючою історією, щоб працював не тільки інтелект, а й почуття, щоб була задіяна душа, щоб змалечку збагнули свою причетність до рідного краю, у якому народилися. А потім навчили своїх дітей відчувати себе частиною простору, якого ми реально є: лісу, повітря, людей, і де має діяти

закон один для всіх: не пройди повз загадкового світу довкола байдужим... Бо, на жаль, те, що ми, дорослі, мали досягнути ще в дитинстві, почасти за волею долі, опановуємо лише тепер.

Розділ четвертий ЗАПРОШУЄМО У КАЗКУ, АБО КОРОТКА АНОТАЦІЯ ДО МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ

Презентовані модульно-розвивальні книжки, а їх сьогодні, рекомендованих МОН України, вже шість [див. 5–10], були створені на основі інноваційної концепції проблемно-модульного підручникотворення, автором якої є А.В. Фурман [16; 20; 21; 24], і відповідають вимогам програми для середньої загальноосвітньої школи. Вони – результат нашої багаторічної проектно-рефлексивної роботи авторів-експериментаторів (Т.В. Козлова, О.М. Сулява), адміністрації ліцею №157 (директора – В.І. Костенка і заступника директора – Л.М. Лапшиної) та згуртованого колективу вчителів-дослідників.

Наукове проектування соціокультурного та психологічного змісту інноваційних підручни-

ків ґрунтується на дванадцяти загальноосвітніх принципах модульно-розвивального навчання, щонайперше таких, як принцип історичності, рефлексивності, адекватності, гуманності, доступності, причетності тощо (*див. літ.*).

Як повніше реалізувати задані науковцями умови? У процесі проектування в нас виникла ідея пронизати наскрізно навчальну книжку однією сюжетною лінією. Там герої фантастичної повісті або казки живуть своїм життям, вивчають правила рідної мови і водночас сповідують закони людяності і добра. Вони дуже схожі на маленьких читачів, для яких пишеться навчальна книга.

У сюжетну лінію вплетений освітній матеріал інтегрованої теми: історія України, навчання у Давній Греції, проблеми екології тощо. Все це робить книжку цікавою, спонукає учня до активної взаємодії з ним, а використання емоційно забарвленого змісту дає змогу істотно підвищити запам'ятовування здобутих знань, умінь, норм і цінностей.

Навчальна книжка модульно-розвивального наповнення має свою певну структуру. Система наукових знань з певної теми навчально розгортається через перебіг чотирьох періодів освітнього циклу (*рис. 2*).

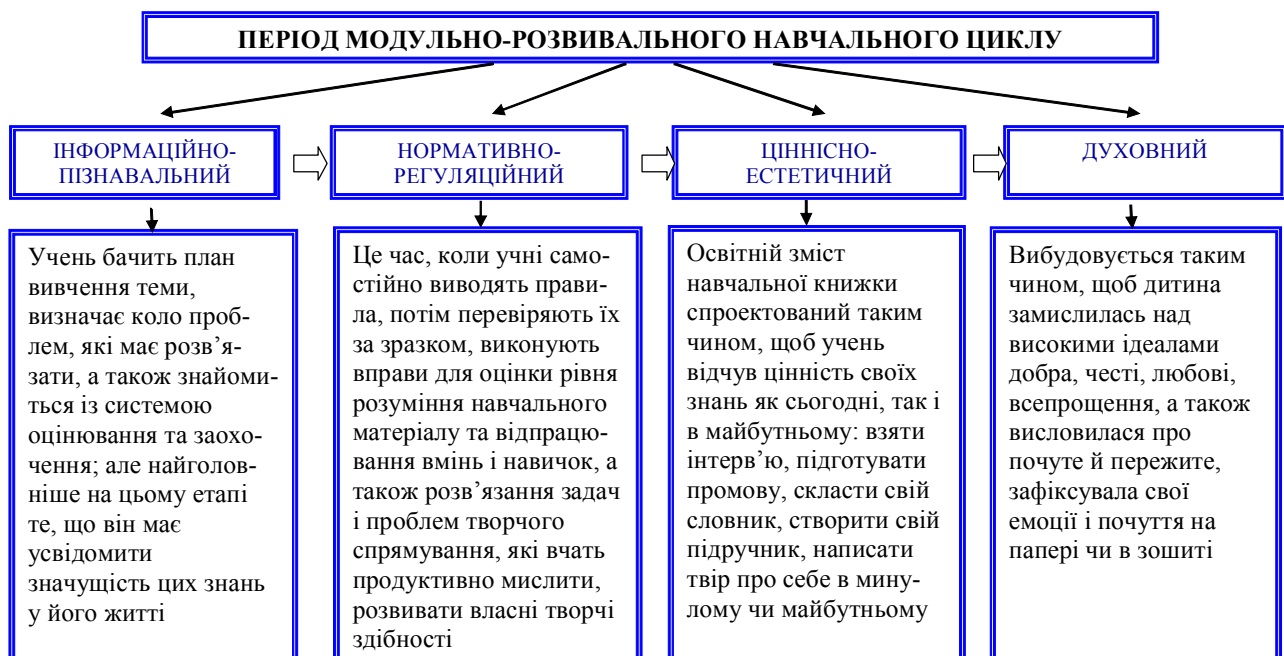

Рис. 2.
Сутнісне визначення періодів модульно-розвивального навчального циклу як основа проектування інноваційного підручника

Крім того, у модульно-розвивальному підручнику продумана і відпрацьована система заохочень. Скажімо, його остання сторінка – зіркова: учень за власним бажанням і здібностями може обрати завдання, виконати його, і за такої умови розфарбувати на останній сторінці зірочку. Просуваючись уперед в опануванні теми, кількість зірочок зростає. Кожен очікує на винагороду від головних героїв книжки – медаль, грамоту, а може й премію.

Емоційний, довірчий стиль викладу, звертання до особистих вражень і переживань учнів стимулюють у них пристрасне ставлення до навчального змісту. Діти сприймають книжку, як джерело яскравих вражень, роздумів, переживань і не дивно, що кожна з них вони зустрічають оплесками. У своїх відгуках один третьокласник написав: “Дякуємо дорослим, які розуміють дітей”. Вочевидь це чи не найкраща оцінка нашої спільної роботи.

Розділ п'ятий НАЗУСТРІЧ ДІТЯМ ХХІ СТОЛІТТЯ

Вже багато років поспіль, – говорить Любов Лапшина, заступник директора з навчально-виховної роботи ліцею №157, – я спостерігаю, що кожного року до школи приходять, а потім навчаються, нові незвичайні діти.

Що ж такого незвичайного в них? Насамперед те, що вони народжені для успіху та любові. Вони – емоційні, чутливі, активні, мають тонку організацію нервової системи. Можуть бути незалежними і впевненими у собі. Водночас нетерпимі до нещирості і фальші, в них немає сумніву стосовно своєї значимості. Несправедливість переживають дуже болісно, губляться, стикаючись з консервативними системами, сприймають інформацію глибинно, а не в категоріях абстрактних понять, мають високий інтелектуальний розвиток, свідомісно комп'ютеризовані від народження. Здається, що вони вже прийшли на Землю з певним соціальним досвідом і мудрістю.

Коло інтересів сучасних дітей, – продовжує Любов Михайлівна, – дуже широке і навіть неосяжне для нас. Програма школи часто не збігається із їхніми запитамі та інтересами. Нас дивує, що вони багато знають із того, чого не вчать у школі, і все ж погано сприймають навчальний матеріал. Можливо, це тому, що пізнають діти те, що їм ближче, цікавіше, доступніше. Натомість відмовляються сприймати

сірість, одноманітність, нудність шкільних занять, позбавлених сучасних технологій. Вони – це крок в еволюції людства. Та й не дитина має підлаштовуватися під застарілі освітні догми соціалістичного минулого, а навпаки, суспільство повинно піти їй назустріч.

Спостереження при прийомі дітей до першого класу показують, що вони з бажанням йдуть до школи і налаштовані на успішне навчання. Як зберегти це їхнє бажання успішно навчатися? Тільки ми, вчителі, можемо допомогти дітям адаптуватися в шкільному житті і зробити освітній процес досконалішим, прогресивним і цікавим, але й спроможні перешкодити, поставивши перепони у вигляді наших застарілих істин, уявлень, способу життя, цінностей і завдань. Часто, на жаль, аналізуємо дітей через окуляри дорослого погляду на світ. Всіляко прагнемо, щоб діти чинили і жили так, як хочеться нам. Ми **готуємо** дітей до життя, часто забуваючи, що вони не готуються, а **вже живуть**. Як не втратити покоління унікальних, потенційно сильних і неповторних людей? Це і наштовхнуло нас на вивчення та впровадження інноваційної освітньої технології “Модульно-розвивальне навчання”.

Є сенс поділитися результатами. У грудні 2012 року було проведене моніторингове дослідження впровадження педагогічної інновації за інструментарієм “Центру науково-освітніх інновацій та моніторингу”. Вчителі, які брали участь в експерименті, цілком переконливо аргументували переваги нової освітньої моделі та її програмово-методичного забезпечення і засвідчили, що завдяки застосуванню модульно-розвивальних підручників та освітніх сценаріїв у дітей відбувається:

- зростання навчально-пізнавальної мотивації учнів (85,8% учителів з 14 опитаних);
- розвиток творчих здібностей учнів (78%);
- підвищення інтересу учнів до навчання (92%);
- полегшення процесу опанування учнями навчального матеріалу (78,1%);
- набуття ними навичок самостійної навчальної діяльності (71%);
- покращення морально-психологічного клімату в класі (64%);
- формування в учнів пошуково-дослідницьких умінь (71%);
- розвиток у них критичного мислення (85,8%), обдарованості (71%);
- сприяння кращій підготовці учнів до життя загалом (85,8%).

92% вчителів вважають модульно-розвивальне навчання як системну педагогічну інновацію ефективною.

Проведене експертно-діагностичне обстеження за анкетною “Самоаналіз успішності педагога” засвідчило високий рівень позитивно-емоційного потенціалу наших учителів-дослідників. З 25 опитаних педагогів 92% відповіли, що для кожного з них найважливіше – це бажання зрозуміти кожного свого вихованця, підтримувати з ним довірчі стосунки, допомагати у досягненні успіху.

82% вчителів переконані, що основу їхнього світосприйняття становлять щастя і радість.

З цього приводу хочеться навести відгуки вчителів та дітей. Досвідчена і небайдужа вчителька Гончар Вікторія Іванівна на засіданні творчої групи ділилася своїми враженнями: *“Мені видається, що перш ніж дозволити собі вчити наших дітей, варто замислитися й чесно визначитися, чи навчилася я сама жити продуктивно. Наскільки вдосконалене моє життя, наскільки я щаслива, здорова, успішна, наскільки навчилася розуміти, цінувати світ, у якому живу? Працюючи за новою технологією, я пішла вперед у своєму розвитку. Я насамперед зрозуміла, що від того, як я вчу і виховую дітей, залежить моє особисте життя, повсякдення моїх учнів, моєї країни і всього людства. Я відчула себе зовсім іншим вчителем у спілкуванні, емоціях, ставленні до дитячих проблем. А учні відтепер по-іншому ставляться до мене. Із подякою і захопленням ставлюся до тих, хто причетний до творення нової освіти”*.

Дуже переконливим, на мою думку, є листи дітей, які вони пишуть Лесю Петровичу, головному герою модульно-розвивального підручника “Синтаксис і пунктуація”, 4 клас. Ось декілька з них: *“Дорогий Лесю Петровичу! Мені було дуже приємно спілкуватися із тобою протягом всього підручника. Було смішно і цікаво читати твою газету! Ця книга навчила мене вірити у свої сили, не кидати діло, якщо вже воно розпочате, висловлювати свої думки, міркувати про інших і чесно йти до перемоги через перешкоди та труднощі. Я сподіваюся, що ми колись зустрінемося! З любов'ю та повагою, твоя Нежинська Катруся”*... *“Шановний Лесю Петровичу, мені дуже сподобалося з Вами працювати. У цій книжці я навчився вірити у свої сили, бути чесним, поважати і розуміти інших. А ще я дуже добре вивчив усі*

правила і розділові знаки. Я хочу, щоб усі діти прочитали цю книжку. Мені дуже прикро, що ми більше не можемо працювати разом. Я хочу тобі побажати довголіття, щастя, багато друзів і доброти. Пінчук Андрій”.

Для мене, як завуча, підсумувала Любов Лапшина, – це найпереконливіший доказ життєздатності та дієвості інноваційної освітньої технології А.В. Фурмана. І я впевнена, що за нею майбутнє.

Розділ шостий ЯК СПРАЦЮЄ ІДЕЯ НА ПРАКТИЦІ?

Чи доступною була ідея проф. А.В. Фурмана для вчителя, який уперше взяв у руки модульно-розвивальний підручник? Так. Але відсотків на 50%. Тому і виникла потреба створити інструмент для читання, тобто для розтлумачення інноваційної технології, не закладеної у самому змісті підручника.

Конспекти уроків? Можливо! Але Анатолій Васильович пішов, ні, стрибнув, навіть злетів, набагато вище. Він запропонував вибудувати освітній процес за законами драматичної вистави. Зав'язка, конфлікт, кульмінація... Все як у театрі [3–4; 12; 17; 25–26]. Чи можливо це реалізувати? Спробували – можливо! “На відміну добре відомим конспектам уроків, освітній сценарій розкриває логіку викладання вчителем змісту виучуваного розділу від першого періоду (інформаційно-пізнавального) до останнього (духовного). Основна його спрямованість – спричинити інтенсивну внутрішню роботу дитини над реалізацією власного інтелектуального, соціального, морального і духовного потенціалу” (А. Фурман) (рис. 3).

Деталізуємо той фрагмент поданої планкарти навчання як умотивованого мистецького дійства, що характеризує основний психолого-педагогічний зміст настановчо-мотиваційного етапу (рис. 4).

На цьому етапі вчитель демонструє учневі його перспективи у вивченні певного розділу, внутрішньо мотивує на подальше здобуття нового досвіду, знайомить з новими термінами, моделює ситуацію, сповнену емоційних переживань, під час якої учень скаже собі: *“Так, мені цікаво! Ці знання важливі для мене! Я хочу досягнути успіху!”*

Сформувані у дітей почуття успішності та віри у власні сили – одне з найважливіших завдань у початковій школі. Адже саме у дітей

Рис. 3. План-карта повного функціонального циклу модульно-розвивального навчання як основа навчальної полімотивації

цього віку формується навчальна мотивація, позитивне ставлення до навчання, світле уявлення про свої можливості [див. 1–4]. І якщо при такому налаштуванні дитина писати і рахувати з часом навчиться, то за інших (несприятливих) умов повернути втрачену віру в себе буде значно важче. Тому важливо навчити дитину вчитися, не боячись помилок, аніж домагатися від неї ідеальних результатів в успішності. Також важливим є встановлення

паритетних взаємин особистостей учителя і вихованців, їхнє позитивне ставлення один до одного. Він повинен уміти зняти з душі кожної дитини почуття страху, світло оприятити її, побачити в ній повноцінну й здатну до творчості юну особистість.

Як мистецьке дійство перебіг освітніх подій на настановчо-мотиваційному етапі в нашому досвіді розгортається за певним алгоритмом (рис. 5).

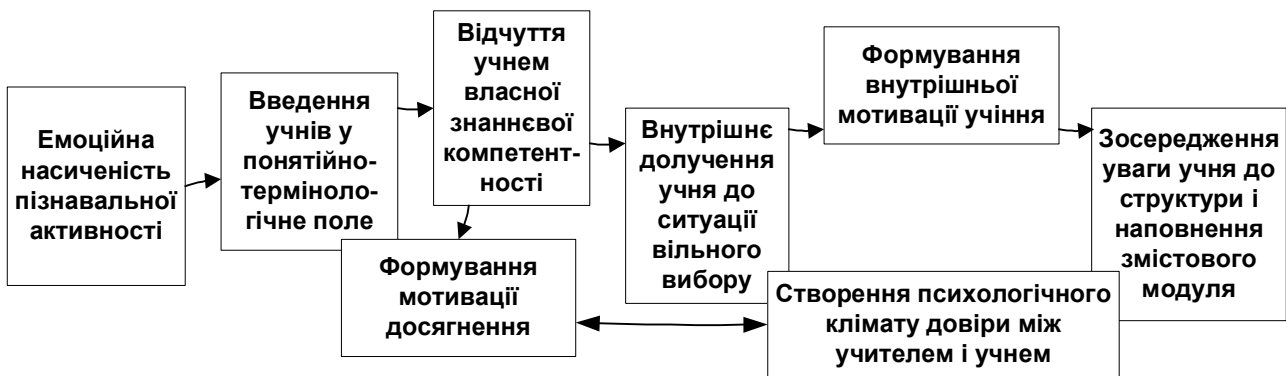

Рис. 4. Простір спільного психолого-педагогічного узмістовлення паритетної освітньої діяльності вчителя та учнів, що актуалізується на настановчо-мотиваційному етапі модульно-розвивального циклу

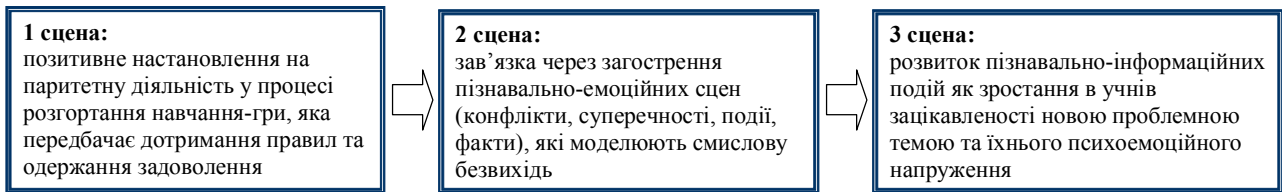

Рис. 5.
Алгоритм сценічного перебігу освітніх подій на початковому етапі модульно-розвивального циклу

Розділ сьомий ВЕСЕЛА ПІСНЯ ВІРОЧКИ

Закінчити своє послання вирішила епізодом із щойно згаданої книжки “Квітка повість, або вісім уроків для Вірочки”[11].

...Упродовж повісті-казки квіти вчили Вірочку правилам рідної мови, а вечорами розказували їй свої цікаві історії: хто про індійське походження, хто про предків із Японії... Дівчинка уважно слухала і якось запитала у своєї бабусі:

– Бабусю, а яка рослина наша, українська? І щоб пісня про неї була, і легенда.

– Ой, дитино! Ти хіба забула? Це ж калина. Без верби й калини нема України. – І бабуся завела чудової пісні: **“Ой у лузі червона калина похилилася, / Чогось наша славна Україна зажурилася ...”**

Вірочка теж підспівувала, а потім запитала:

– Бабусю, а веселішої пісеньки ти не знаєш?

– Ой, щось не пригадаю, моє солов'ятко!

– А чому пісня така невесела?

– Бо доля в Україні невесела, – відповіла бабуся.

– А може доля невесела, бо пісня невесела, а буде пісня весела, то й доля буде весела.

Цілком підтримую Вірочку й лише додам: вже скоро час, коли заспіваємо веселіших пісень. Думаєте, що я невіpravна оптимістка? Ні! Безупинний поступ нової епохи, у якій владарює сила народного духу, веде за собою нове покоління. І ми змушені будемо йти за ним і співати його пісень – незалежних, радісних і мудрих. Іншого шляху немає. І їхні плакати, на кшталт наших сьогоднішніх “Любіть Україну!”, будуть більш щирими, тому що вони змалечку не люблять фальші. І їм вірю. Для них і творю.

1. Гуменюк О.Є. Психологія впливу [монографія] / Оксана Євстахіївна Гуменюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 304 с.

2. Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції [навч. пос.] / Оксана Євстахіївна Гуменюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 310 с.

3. Гуменюк О.Є. Теорія і методологія інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього закладу [монографія] / Оксана Євстахіївна Гуменюк. – Ялта–Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 340 с.

4. Гуменюк О. Феномен полімотивації: сутнісний зміст взаємин за модульно-розвивальної системи / Оксана Гуменюк // Психологія і суспільство. – 2001. – №1. – С. 74–123.

5. Козлова Т. Розвивальна книжка з української мови до розділу “Будова слова”, 3 клас / Тамара Козлова; за наук. ред. А.В. Фурмана. – [Додатк. навч. посібн.; гриф МОН України: протокол №7 від 24.06.2009 р.]. – К.: Ліцей №157. – 52 с.

6. Козлова Т. Розвивальна книжка з української мови до розділу “Слово. Значення слова”, 3 клас / Тамара Козлова; за наук. ред. А.В. Фурмана. – [Додатк. навч. посібн.; гриф МОН України: протокол №7 від 24.06.2009 р.]. – К.: Ліцей №157. – 52 с.

7. Козлова Т. Розвивальна книжка з української мови до розділу “Відмінювання іменників”, 4 клас / Тамара Козлова; за наук. ред. А.В. Фурмана. – [Додатк. навч. посібн.; гриф МОН України: протокол №7 від 03.06.2010 р.]. – К.: Ліцей №157. – 40 с.

8. Козлова Т. Розвивальна книжка з української мови до розділу “Правопис іменників”, 4 клас / Тамара Козлова; за наук. ред. А.В. Фурмана. – [Додатк. навч. посібн.; гриф МОН України: протокол №7 від 03.06.2010 р.]. – К.: Ліцей №157. – 56 с.

9. Козлова Т. Розвивальна книжка з української мови до розділу “Будова слова. Правопис”, 3 клас / Тамара Козлова; за наук. ред. А.В. Фурмана. – [Додатк. навч. посібн.; гриф МОН України: протокол №6 від 22.06.2011 р.]. – К.: Ліцей №157. – 49 с.

10. Козлова Т. Розвивальна книжка з української мови до розділу “Будова слова. Правопис префіксів”, 3 клас / Тамара Козлова; за наук. ред. А.В. Фурмана. – [Додатк. навч. посібн.; гриф МОН України: протокол №6 від 22.06.2011 р.]. – К.: Ліцей №157. – 48 с.

11. Козлова Т. Розвивальна книжка з української мови до розділу “Речення”, 3 клас / Тамара Козлова; за наук. ред. А.В. Фурмана. – [Додатк. навч. посібн.; перебуває на етапі експертизи]. – К.: Ліцей №157. – .....с.

12. Козлова Т. Технологія створення умов для саморозвитку особистості у модульно-розвивальній системі навчання / Тамара Козлова // Психологія і суспільство. – 2007. – №2. – С. 103–108.

13. Модульно-розвивальна система як соціокультурна організація // Психологія і суспільство: Спецвипуск. – 2002. – №3–4. – 292 с.

14. Фурман А.В. Граф-схеми навчальних курсів у середній і вищій школі: [наук. вид.] / А.В. Фурман. – Тернопіль: НДІ МЕВО, 2009. – 44 с.

15. Фурман А. Модель повноцінної інноваційної діяльності в освітній сфері суспільства / Анатолій Фурман / Освіта і управління. – 2005. – Т.9, №4. – С. 24–37.

16. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення: [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – К.: Правда Ярославичів, 1997. – 340 с.

17. Фурман А.В. Освітні сценарії у системі модульно-розвивального навчання: [наук. вид.] / А.В. Фурман. – Тернопіль: НДІ МЕВО, 2009. – 40 с.

18. Фурман А. Порівняння принципів і параметрів наукового проектування традиційної та інноваційної систем освіти / Анатолій Фурман // Психологія і суспільство. – 2008. – №4. – С. 137–163.

19. Фурман А. Система інноваційної освітньої діяльності модульно-розвивальної школи та її комплексна експертиза / Анатолій Фурман // Психологія і суспільство. – 2005. – №2. – С. 29–75.

20. Фурман А. Теоретична концепція інноваційного програмово-методичного забезпечення освітнього процесу / Анатолій Фурман // Психологія і суспільство. – 2008. – №3. – С. 123–159.

21. Фурман А.В. Теорія і практика розвивального підручника [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 288 с.

22. Фурман А.В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект: [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – Тернопіль: Астон, 2007. – 164 с.

23. Фурман А.В. Фундаментальний соціально-психологічний експеримент у школах України: Анатомія пошуку / Анатолій В. Фурман // Освіта і управління. – 1997. – Т.1, №3. – С. 39–56.

24. Фурман А.В. Психодидактична експертиза модульно-розвивальних підручників: [монографія] / Анатолій Васильович Фурман, Андрій Несторович Гіряк. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 312 с.

25. Фурман А.В. Проектування і використання модульно-розвивальних підручників у контексті психомистецьких технологій навчання / Анатолій В. Фурман, Тамара Козлова // Психологія і суспільство. – 2009. – №3. – С. 201–204.

26. Фурман А.В. Принципи та методика розробки освітніх сценаріїв у системі модульно-розвивального навчання (наукова програма та ефективність її виконання) / Анатолій В. Фурман, Тамара Козлова // Вітакультурний млин. – 2011. – Модуль 14. – С. 17–31.

REFERENCES

1. Gumenyuk O.Y. Psikhologiya vplivu [monografiya] / Oksana Yevstakhiivna Gumenyuk. – Ternopilj: Ekonomichna dumka, 2003. – 304 s.

2. Gumenyuk O.YE. Psikhologiya Ya-konceptii [navch. pos.] / Oksana Yevstakhiivna Gumenyuk. – Ternopilj: Ekonomichna dumka, 2004. – 310 s.

3. Gumenyuk O.Y. Teoriya i metodologiya innovatsiyjno-psikhologichnogo klimatu zagaljnoosvitnjogo zakladu [monografiya] / Oksana Yevstakhiivna Gumenyuk. – Yalta-Ternopilj: Pidruchniki i posibniki, 2008. – 340 s.

4. Gumenyuk O. Fenomen polimotivacii: sutnisnijj zmist vzayemin za moduljno-rozvivajnoi sistemi / Oksana Gumenyuk // Psikhologiya i suspiljstvo. – 2001. – №1. – S. 74–123.

5. Kozlova T. Rozvivaljna knizhka z ukrainskoi movi do rozdilju “Budova slova”, 3 klas / Tamara Kozlova; za nauk. red. A.V. Furmana. – [Dodatk. navch. posibn.; grif MON Ukraini: protokol №7 vid 24.06.2009 r.]. – K.: Liceyj №157. – 52 s.

6. Kozlova T. Rozvivaljna knizhka z ukrainskoi movi do rozdilju “Slovo. Znachennya slova”, 3 klas / Tamara Kozlova; za nauk. red. A.V. Furmana. – [Dodatk. navch. posibn.; grif MON Ukraini: protokol №7 vid 24.06.2009 r.]. – K.: Liceyj №157. – 52 s.

7. Kozlova T. Rozvivaljna knizhka z ukrainskoi movi do rozdilju “Vidminyuvannya imennikiv”, 4 klas / Tamara Kozlova; za nauk. red. A.V. Furmana. – [Dodatk. navch. posibn.; grif MON Ukraini: protokol №7 vid 03.06.2010 r.]. – K.: Liceyj №157. – 40 s.

8. Kozlova T. Rozvivaljna knizhka z ukrainskoi movi do rozdilju “Pravopis imennikiv”, 4 klas / Tamara Kozlova; za nauk. red. A.V. Furmana. – [Dodatk. navch. posibn.; grif MON Ukraini: protokol №7 vid 03.06.2010 r.]. – K.: Liceyj №157. – 56 s.

9. Kozlova T. Rozvivaljna knizhka z ukrainskoi movi do rozdilju “Budova slova. Pravopis”, 3 klas / Tamara Kozlova; za nauk. red. A.V. Furmana. – [Dodatk. navch. posibn.; grif MON Ukraini: protokol №6 vid 22.06.2011 r.]. – K.: Liceyj №157. – 49 s.

10. Kozlova T. Rozvivaljna knizhka z ukrainskoi movi do rozdilju “Budova slova. Pravopis prefiksiv”, 3 klas / Tamara Kozlova; za nauk. red. A.V. Furmana. – [Dodatk. navch. posibn.; grif MON Ukraini: protokol №6 vid 22.06.2011 r.]. – K.: Liceyj №157. – 48 s.

11. Kozlova T. Rozvivaljna knizhka z ukrainskoi movi do rozdilju “Rechennya”, 3 klas / Tamara Kozlova; za nauk. red. A.V. Furmana. – [Dodatk. navch. posibn.; perebuvaeye na etapi ekspertizi]. – K.: Liceyj №157.

12. Kozlova T. Tekhnologiya stvorennya umov dlya samorozvitku osobistosti u moduljno-rozvivajnijj sistemi

navchannya / Tamara Kozlova // *Psikhologiya i suspiljstvo*. – 2007. – №2. – S. 103–108.

13. Moduljno-rozvivajlna sistema yak sociokulturna organizacija // *Psikhologiya i suspiljstvo: Specvipusk*. – 2002. – №3–4. – 292 s.

14. Furman A.V. Graf-skhemi navchaljnikh kursiv u serednij i vithij shkoli: [nauk. vid.] / A.V. Furman. – Ternopilj: NDI MEVO, 2009. – 44 s.

15. Furman A. Modelj povnocinnoi innovacijnoi diyaljnosti v osvithij sferi suspiljstva / Anatolijj Furman / *Osvita i upravlinnja*. – 2005. – Т.9, №4. – S. 24–37.

16. Furman A.V. Moduljno-rozvivajlne navchannya: principij, umovi, zabezpechennja: [monografiya] / Anatolijj Vasiljovich Furman. – K.: Pravda Yaroslavichiv, 1997. – 340 s.

17. Furman A.V. Osvitni scenarij u sistemi moduljno-rozvivajlnogo navchannya: [nauk. vid.] / A.V. Furman. – Ternopilj: NDI MEVO, 2009. – 40 s.

18. Furman A. Porivnyannja principiv i parametriv naukovogo projektuvannja tradicijnoi ta innovacijnoi sistem osviti / Anatolijj Furman // *Psikhologiya i suspiljstvo*. – 2008. – №4. – S. 137–163.

19. Furman A. Sistema innovacijnoi osvithij diyaljnosti moduljno-rozvivajlnoi shkoli ta ii kompleksna ekspertiza / Anatolijj Furman // *Psikhologiya i suspiljstvo*. – 2005. – №2. – S. 29–75.

20. Furman A. Teoretichna koncepcija innovacijnogo programovo-metodichnogo zabezpechennja osvithijnogo procesu / Anatolijj Furman // *Psikhologiya i suspiljstvo*. – 2008. – №3. – S. 123–159.

21. Furman A.V. Teoriya i praktika rozvivajlnogo pidruchnika [monografiya] / Anatolijj Vasiljovich Furman. – Ternopilj: Ekonomichna dumka, 2004. – 288 s.

22. Furman A.V. Teoriya navchaljnikh problemnikh situacij: psikhologo-didaktichnij aspekt : [monografiya] / Anatolijj Vasiljovich Furman. – Ternopilj: Aston, 2007. – 164 s.

23. Furman A.V. Fundamentalnij socialjno-psikhologichnij eksperiment u shkolakh Ukraini: Anatoliya poshuku / Anatolijj V. Furman // *Osvita i upravlinnja*. – 1997. – Т.1, №3. – S. 39–56.

24. Furman A.V. Psikhodidaktichna ekspertiza moduljno-rozvivajlnih pidruchnikiv: [monografiya] / Anatolijj Vasiljovich Furman, Andrij Nestorovich Girnyak. – Ternopilj: Ekonomichna dumka, 2009. – 312 s.

25. Furman A.V. Projektuvannja i vikoristannja moduljno-rozvivajlnih pidruchnikiv u konteksti psikhometecjkih tekhnologij navchannya / Anatolijj V. Furman, Tamara Kozlova // *Psikhologiya i suspiljstvo*. – 2009. – №3. – S. 201–204.

26. Furman A.V. Principij ta metodika rozrobki osvithijnogo scenariiv u sistemi moduljno-rozvivajlnogo navchannya (naukova programa ta efektyvnistj ii vikonannja) / Anatolijj V. Furman, Tamara Kozlova // *Vitakuljturnij mlin*. – 2011. – Modulj 14. – S. 17–31.

АНОТАЦІЯ

Козлова Тамара Васильівна.

Дверцята у світ Дитячої Долі (про результати експериментальної роботи у ліцеї №157 м. Києва).

У вигляді семи смислових кроків відрефлексовані як ідейно-концептуальні результати двадцятирічного фундаментального експериментування щодо зміни освітньої моделі ліцею, так і емпіричні, суто досвідно зорієнтовані, персоніфіковано психодидактичні. Щонайперше сутнісному порівняльному аналізу піддані класно-урочна і модульно-розвивальна системи нав-

чання, чітко окреслені переваги і практичні здобутки останньої як інноваційної педагогічної технології, котра засобами циклічно-вчинкового проектування і психомистецького зреалізування гарантує збалансований інтелектуальний, соціальний, ціннісно-смисловий і духовний розвиток вихованців. Особлива увага зосереджена на одному з найголовніших інструментів упровадження цієї технології – на *модульно-розвивальному підручнику*, котрий, повно задіюючи мотиваційні ресурси молодших школярів, актуалізує в них у процесі навчання позитивний потенціал, істотно прискорюючи їхнє становлення і як суб'єктів суспільного повсякдення, і як діяльних особистостей, і як яскравих, учинково налаштованих до світу, індивідуальностей.

Ключові слова: *Україна, свідомість дитини, модульно-розвивальне навчання, психолого-педагогічний зміст, модульно-розвивальний підручник, освітній сценарій, інноваційне навчання як мистецьке дійство, полімотивація, міжособистісна паритетність, духовність.*

АННОТАЦИЯ

Козлова Тамара Васильевна.

Дверцы в мир Детской Судьбы (о результатах экспериментальной работы в лицее №157 г. Киева).

В виде семи смысловых шагов отрефлексованы как идейно-концептуальные результаты двадцатилетнего фундаментального экспериментирования относительно изменения образовательной модели лицея, так и эмпирические, сугубо опытно ориентированные, практически психодидактические. В первую очередь существенно сравнительному анализу подвергнуты классно-урочная и модульно-развивающая системы обучения, четко очерчены преимущества и практические достижения последней как инновационной педагогической технологии, которая средствами циклически-поступкового проектирования и психодуховственного осуществления гарантирует сбалансированное интеллектуальное, социальное, ценностно-смысловое и духовное развитие воспитанников. Особенное внимание сосредоточено на одном из самых главных инструментов внедрения этой технологии – на *модульно-развивающем учебнике*, который, полно задействуя мотивационные ресурсы младших школьников, актуализирует в них положительный потенциал, существенно убыстряя их становление и как субъектов общественной повседневности, и как деятельных личностей, и как ярких, поступково настроенных к миру, индивидуальностей.

Ключевые слова: *Украина, сознание ребенка, модульно-развивающее обучение, психолого-педагогическое содержание, модульно-развивающий учебник, образовательный сценарий, инновационное обучение как художественное действие, полимотивация, межличностная паритетность, духовность.*

ANNOTATION

Kozlova Tamara.

Doors into the World of Children Fate.

As seven contextual steps the results of 20 years period of fundamental experimenting in the change of educational model of lyceum have been reflexed as idea-conceptual and empirical, exclusively oriented on experience, personific psychodidactical ones. Firstly the class-lesson and module-developing systems of education have been analyzed, the advantages and practical achievements of the last as an

innovative pedagogical technology, which, by means of cyclic-act projecting and psycho-artistic realization assures the balanced intellectual, social, value-notional and spiritual development of a pupil, have been outlined. Special attention is concentrated on one of the most important means of implementation of this technology – on the module-developing text-book, which, completely involving motivation resources of junior pupils, actualizes the positive potential of these pupils in the process of studying, essentially increasing their attitude as subjects of social

everyday life and as active personalities and prominent, actionally adapted to the world personalities.

Key words: *Ukraine, consciousness of a child, module-developing education, psychologic-pedagogical content, module-developing text-book, educational scenario, innovative training as an artistic performance, polimotivation, interpersonal parity, spirituality.*

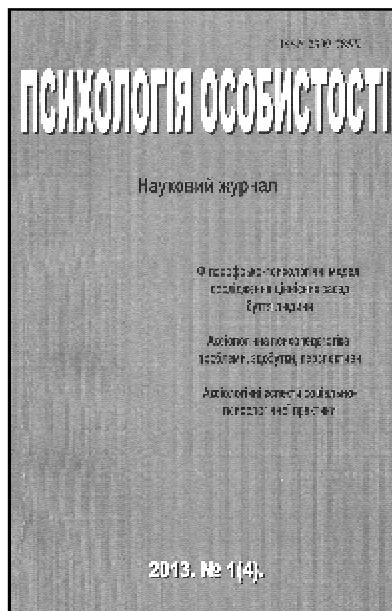
Надійшла до редакції 05.04.2013.

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ
(науковий журнал
м. Івано-Франківськ)
№1. – 2013

**Філософсько-психологічні
моделі дослідження ціннісних
засад буття людини**

**Аксіологічна психопедагогіка:
проблеми, здобутки,
перспективи**

**Аксіологічні аспекти соціально-
психологічної практики**

Головний редактор
Зіновія КАРПЕНКО

ЗМІСТ

Василь Кремень, Василь Ткаченко

Ціннісні орієнтири мережевого суспільства

Марина Гусельцева

Культурно-аналитический подход к социализации личности в транзитивном обществе

Мирослав Боршиєвський

Концептуальні засади проблеми самотворення особистості

Олена Донченко

Типи інтерсуб'єктивності (несвідоме в інтерперсональному просторі України)

Мирослав Савчин

Онтологія та феноменологія духовної сфери особистості

Зіновія Карпенко

Медіаторно-евристичний потенціал аксіопсихології особистості в сучасному методологічному дискурсі

Світлана Кузікова

Саморозвиток особистості: суб'єктний підхід

Віталій Клишчук

Ціннісні орієнтири процесів трансформації мотиваційного дискурсу особистості

Марина Дворник

Змішана методологія досліджень соціально-психологічних практик

Жанна Вірна

Аксіологія якості життя особистості

Валентина Волощина

Особливості об'єктивності особистісних цінностей майбутніми психологами у процесі професійної підготовки

Оксана Корчило

Вивчення ціннісної сфери молодшого школяра як суб'єкта учбової діяльності в умовах сучасної початкової освіти

Дар'я Черешникова

Актуальні здібності у педагогічному спілкуванні викладача ВНЗ: порівняльний аналіз за статеворольовою ознакою

Людмила Романюк

Становлення цінностей особистості: концептуальна модель та її методологічний потенціал

Людмила Прокотів

Комплексний підхід у вихованні і навчанні гіперактивних дошкільників

Ольга Милозіна

Аксіологічні аспекти психокорекції особистісного розвитку підлітка засобами народного мистецтва

Марина Сітцева

Сутність та структура мультиплікаційного образу

Оксана Гринів

Конструктивне подолання життєвих криз як детермінанта психологічного благополуччя особистості в ранній дорослості

Оксана Турчин

Експресивна психотехніка як засіб підвищення мотивації до вивчення іноземної мови

Наталія Болжок

Психологічні особливості юнацького віку та їх вплив на формування фрустраційної толерантності майбутнього фахівця

Оксана Юрич

Гуманістичні засади психопрофілактики шкільного насильства

Василь Осодло

Суб'єктний підхід у психологічному супроводі професійного становлення мільйонера

Ірина Жадаєв

Цінності в структурі політичної картини світу молоді: концептуальні засади дослідження

Вікторія Горбунова

Психодіагностика цінностей у практиці командотворення

Тетяна Тригуб

Особливості медіауподобань лідерів та аутсайдерів

Ярослава Гаєриленко

Перспективи якісного дослідження міжособистісної залежності у близьких взаєминах

Інна Власенко

Особливості усвідомлення внутрішньоособистісних протиріч у професійній діяльності вчителя

Костянтин Савченко

Взаємозв'язок показника мотивації успіху та рівня актуалізації особистісних мотивів у студентів і слухачів, що здобувають другу вищу освіту

Тетяна Сватенкова

Екзистенційні переживання у юнацькому віві як чинник побудови ціннісно-орієнтаційного простору

Анастасія Склярюк

Сучасний стан наукової концептуалізації категорії "проблемна сім'я"

Оксана Сенчук

Розвиток особистості та її життєстійкість у контексті подружніх стосунків

Юлія Чаусова

Особливості сімейного життєконструювання в цивільних взаєминах та офіційному шлюбі

Вікторія Вінтоляк

Методичні аспекти дослідження кар'єрних стратегій офіцерів

Олена Ревакіна

Основні теоретико-методологічні підходи до проблеми особистісного здоров'я у вітчизняній та зарубіжній психологічній науці